

26.11.2015

VVTDno-2015-522

YHDENVERTAISUUS

VALTUUTETTU

DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJIRiksdagens lagutskott
lav@eduskunta.fi

Referens: Begäran om utlåtande 25.11.2015 (RP 65/2015 rd äktenskapslagarna)

Diskrimineringsombudsmannens utlåtande om regeringens proposition till riksdagen med förslag till vissa lagändringar till följd av en ändring av äktenskapslagen

Diskrimineringsombudsmannen tackar för begäran att till lagutskottet ge sitt utlåtande om regeringens proposition till riksdagen med förslag till vissa lagändringar till följd av en ändring av äktenskapslagen

Allmänt

Grunden för regeringspropositionen är den ändring i äktenskapslagen som riksdagen fattat ett beslut om och som stadfästs av republikens president. Den regeringsproposition som nu behandlas anknyter till förändringarna som ändringen i äktenskapslagen kräver i den övriga lagstiftningen för att säkerställa en enhetlig lagstiftning. Till sin karaktär är de föreslagna ändringarna huvudsakligen tekniska.

Syftet med propositionen är att göra de nödvändiga legislativa ändringarna som ändringen i äktenskapslagen kräver. Diskrimineringsombudsmannen anser att det med tanke på jämlikheten och enhetligheten i lagstiftningen också finns andra behov av ändringar i de lagar som nu behandlas än de som tekniskt sett direkt orsakas av ändringen i äktenskapslagen. Dessa behov beskrivs i detta utlåtande. Diskrimineringsombudsmannen anser det vara viktigt att en beredning av lagändringarna som beskrivs i utlåtandet påbörjas separat till den del ändringarna inte genomförs inom ramen för behandlingen av denna regeringsproposition.

Diskrimineringsombudsmannens ställningstagande till de föreslagna lagändringarna**2.2.1 Omvandling av registrerat partnerskap till äktenskap**

Det som diskrimineringsombudsmannen anser vara ett välkommet och viktigt steg framåt är att äktenskapslagen ändras så att den blir jämlik genom att lagen från och med 1.3.2017 inte längre sätter upp några krav gällande könet

på partner som ingår ett äktenskap. Ombudsmannen understöder möjligheten för dem som lever i ett registrerat partnerskap att själva besluta huruvida de omvandlar sitt partnerskap till ett äktenskap eller fortsätter att leva i ett registrerat partnerskap.

En omvandling av ett registrerat partnerskap till äktenskap, utan att rättsförhållandet bryts, bör parallellt med ett anmälningsförfarande också kunna ordnas genom en vigsel, om parterna önskar det. Registreringen av ett partnerskap sker enligt lagen inte genom en vigsel, utan genom att underteckna ett avtal, och därför har de personer som registrerat sitt partnerskap inte haft möjlighet till ett egentligt vigselförfarande i motsats till dem som ingår ett äktenskap. Männskligt sätt vore det rimligt att en vigsel är ett möjligt förfarande, och att vigseln inte skulle förutsätta en upplösning av partnerskapet så att rättsförhållandet bryts.

3 Lag om ändring av 13 § i lagen om befolkningsdatasystemet och Befolkningsregistercentralens certifikattjänster

Regeringen föreslår att det i befolkningsdatasystemet införs uppgifter om omvandling av registrerat partnerskap till äktenskap.

Diskrimineringsombudsmannen anser att detta är problematiskt. Det är fråga om en uppgift av känslig karaktär. Ett partnerskap kan registreras endast då det gäller samkönade par, och därför avslöjar uppgiften om ett tidigare registrerat partnerskap de facto att parterna i partnerskapet är homo- eller bisexuella, dvs. deras sexuella läggning.

I regeringens proposition har det inte framlagts några motiveringar enligt vilka det vore nödvändigt att registrera uppgifter om ett registrerat partnerskap. Regeringens proposition innehåller inte heller någon bedömning av konsekvenserna av denna proposition för intimitetsskyddet. Om uppgifterna om ett registrerat partnerskap dock blir kvar i befolkningsdatasystemet, får dessa inte efter att äktenskap ingåtts framgå av ämbetsbetyget eller andra motsvarande allmänna handlingar, utan dessa bör vara tillgängliga i befolkningsuppgifterna endast för ett noggrant avgränsat ändamål för en begränsad myndighetsgrupp.

Enligt regeringens proposition skulle personer som registrerat sitt partnerskap utomlands inte på samma sätt som personer som registrerat sitt partnerskap i Finland kunna omvandla sitt registrerade partnerskap till äktenskap med en anmälan eller i ett ansökningsförfarande, utan dessa ska separat ingå äktenskap i Finland. Diskrimineringsombudsmannen anser att detta är problematiskt. Partnerskapet bör utan avbrott fortsätta som en juridisk institution även då det gäller partnerskap som registrerats utomlands, om detta är parternas önskemål, utan att det tidigare rättsförhållandet upphör och ett nytt skapas. Om detta av någon anledning inte är möjligt, bör datum för registreringen av partnerskapet betraktas som datumet då äktenskap ingicks både för personer som registrerat sitt partnerskap i Finland och för personer som registrerat sitt partnerskap utomlands.

En omvandling av ett registrerat partnerskap till äktenskap kunde för personer

som registrerat sitt partnerskap utomlands leda till förlust av rättigheter, om omvandlingen inte kan göras i ett anmälningsförfarande. Också det krav på att par som registrerat sitt partnerskap i något annat land borde upplösa sitt partnerskap för att kunna ingå äktenskap är problematiskt. Ett registrerat partnerskap och ett äktenskap har stor betydelse för parterna i ett förhållande, och kravet på en upplösning är ur ett mänskligt perspektiv orimligt. I regeringens proposition motiveras anmälningsförfarandet i fråga om dem som registrerat sitt partnerskap i Finland just med att paret inte blir tvunget att lösa upp partnerskapet för att ingå äktenskap. Samma tankegång bör också tillämpas då det gäller par som registrerat sitt partnerskap utomlands.

I regeringens proposition konstateras det som en motivering att ett partnerskap som registrerats utomlands och omvandlas till äktenskap i Finland inte nödvändigtvis skulle erkännas som äktenskap utomlands, vilket kunde leda till oklara situationer då det gäller rättsverkningarna av förhållandet. Situationen är dock den samma då det gäller partnerskap som registrerats och sedan omvandlats till äktenskap i Finland. Också de par som registrerat sitt partnerskap i Finland reser och flyttar utomlands, och ändå kan de ha ett önskemål om att omvandla sitt registrerade partnerskap till äktenskap. Bedömningen och avgörandet av riskerna i anknytning till detta bör lämnas åt parterna.

Om de olika rättsverkningarna av registrerade partnerskap i olika länder anses vara ett problem då det gäller en omvandling av registrerade partnerskap till äktenskap genom ett anmälningsförfarande, vore en möjlighet ett gemensamt ansökningsförfarande för parterna där man bedömer i vilken utsträckning rättsverkningarna av ett partnerskap som registrerats utomlands svarar mot rättsverkningarna av ett partnerskap som registrerats i Finland. I och för sig anser diskrimineringsombudsmannen att denna typ av mellansteg inte är nödvändigt, utan att även ett partnerskap som registrerats utomlands i princip ska betraktas som ett uttryck för parternas vilja att förbinda sig inom ramen för den institution som samhället kunnat erbjuda dem, och en fortsättning på ett partnerskap i form av ett äktenskap utan att rättsförhållandet bryts vore mänskligt sett det mest ändamålsenliga alternativet även då det gäller partnerskap som registrerats utomlands.

I regeringens proposition tar man upp fall där ett i utlandet ingånget äktenskap mellan personer av samma kön har erkänts i Finland och registrerats i befolkningsdatasystemet som registrerat partnerskap. I sådana fall kan makarna i enlighet med 75 § i lagen om befolkningsdatasystemet och Befolkningsregistercentralens certifikattjänster hos magistraten yrka rättelse av registeranteckningen och be att det utländska äktenskapet antecknas som äktenskap i stället för registrerat partnerskap i befolkningsdatasystemet. Detta bör understödjas. En anteckning om registrerat partnerskap bör inte heller i dessa fall lämnas kvar i befolkningsdatasystemet.

4 Lagen om transsexuella personers könstillhörighet

I fråga om den så kallade translagen, dvs. lagen gällande juridiskt fastställande av kön, föreslås en strykning av kravet på att den person som ber att en annan könstillhörighet fastställs för honom eller henne inte får vara gift eller leva i ett registrerat partnerskap. En annan ändring som föreslås i lagen

är att bestämmelsen om omvandling av ett äktenskap till ett registrerat partnerskap i situationer där konstllhörigheten fastställs ska strykas. Ett registrerat partnerskap omvandlas dock vidare till äktenskap.

Diskrimineringsombudsmannen understöder den ovan nämnda ändringen och anser det vara en viktig förbättring då det gäller förverkligandet av rättigheterna för en person som fastställer sin konstllhörighet. Ombudsmannen anser det dock vara beklagligt att regeringen beslutat att i translagen föreslå endast denna ändring som praktisk taget blir oundviklig till följd av ändringen i äktenskapslagen. Många människorättsaktörer och expertparter, inklusive social- och hälsovårdsministeriets expertgrupper, anser att kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga ska strykas i skyndsam ordning. En stor grupp människorättsaktörer och experter inom området har bland annat under social- och hälsovårdsministeriets remissrunda hösten 2014 understött självbestämmanderätt till konstllhörighet, dvs. en övergång till ett anmälningsförfarandet då det gäller det juridiska fastställandet av konstllhörigheten. Diskrimineringsombudsmannen manar regeringen att genomföra lagreformen som har självbestämmanderätt som mål.

I regeringens proposition föreslås en bestämmelse om att magistraten ska lämna ett meddelande om fastställande av en gift persons konstllhörighet till personens make. Till denna del bör innebörden av förslaget övervägas noggrant med tanke på rättskyddet som personen som fastställer sin konstllhörighet åtnjuter.

I paragrafen föreslås ett 2 mom. där det på samma sätt som i den gällande lagstiftningen föreskrivs att ett villkor för att fastställa konstllhörigheten för en person som lever i ett registrerat partnerskap är att den andra parten i partnerskapet har gett sitt samtycke till detta. Ett samtycke krävs av den anledningen att fastställandet av den andra partens konstllhörighet inverkar på båda makarnas rättsliga ställning i och med att relationsformen omvandlas. Bestämmelsen i den gällande 2 § föreslås dock bli ändrad så att samtycke ges till att partnerskapet omvandlas till äktenskap, inte till fastställande av konstllhörigheten. På så sätt framhävs självbestämmanderätten för den person som ansöker om fastställande av konstllhörigheten. Diskrimineringsombudsmannen understöder ändringen som innebär att makens samtycke inte längre inhämtas för att fastställa konstllhörighet. Med tanke på självbestämmanderätten som åtnjuts av en person som fastställer sin konstllhörighet är detta en viktig principiell ändring.

2.2.4 Religionsfrihetslagen

I regeringens proposition föreslås en strykning av den möjlighet till undantag gällande bestämmanderätten, som en vårdnadshavande mor har och som ingår i bestämmelsen om hur barnets tillhörighet till ett religiöst samfund bestäms. Om enighet inte nås, och om en domstol inte fattat ett separat beslut om vårdnadshavarnas uppgiftsfördelning i detta ärende, förblir frågan vilket religiöst samfund barnet ska tillhöra oavgjord.

Diskrimineringsombudsmannen anser att ett frångående från undantagsbestämmelsen är motiverat med tanke på alla familjer. Den undantagsbestämmelse som gett modern primär bestämmanderätt om barnets

tillhörighet till ett religiöst samfund är inte hållbar med tanke på vårdnadshavarnas inbördes jämställdhet. Den föreslagna ändringen förbättrar således partnernas inbördes jämställdhet.

Diskrimineringsombudsmannen konstaterar att ändringen i äktenskapslagen som sådan inte nödvändigtvis innebär en ökning av antalet barn vars vårdnadshavare är av samma kön. Ett barn kan sedan lagen om intern adoption trädde i kraft ha haft två vårdnadshavare av samma kön.

2.3.2 Lagen om assisterad befruktning

Regeringen föreslår ingen ändring av den nuvarande definitionen av ett par i lagen om assisterad befruktning, trots att äktenskapslagen ändras. I regeringens proposition har definitionen av ett par i lagen motiverats med att ”en ändring av förutsättningarna för assisterad befruktning är en omfattande fråga som kräver ingående diskussion”. Definitionen av par i lagen om assisterad befruktning är dock inkonsekvent på grund av att endast ett par som bildas av en man och en kvinna erkänns som par, trots att lagen om assisterad befruktning enligt riksdagens beslut inte utesluter kvinnor som lever i ett förhållande med en partner av samma kön från behandlingen.

Lagtillämpningen är i dag diskriminerande: en ensam kvinna eller en kvinna som lever i ett parförhållande med en kvinna får inte assisterad befruktning inom den offentliga hälso- och sjukvården. Social- och hälsovårdsministeriet har hösten 2014 och på nytt våren 2015 gett sjukvårdsdistrikten uttryckliga anvisningar där ministeriet anser att ett uteslutande av samkönade par från assisterad befruktning inom den offentliga hälso- och sjukvården utgör förbjuden diskriminering. Diskrimineringsombudsmannen har 27.11.2015 lämnat ett fall till diskriminerings- och jämställdhetsnämnden för behandling. Det handlade om en kvinna som lever i ett parförhållande med en kvinna och som nekades assisterad befruktning inom den offentliga hälso- och sjukvården.

Det föreslås en precisering av ordalydelsen i 2 § 2 punkten i lagen om assisterad befruktning så att man med äktenskap eller äktenskapsliknande förhållanden i enlighet med 1 punkten avser ett förhållande mellan en kvinna och en man. Ändringen behövs, så att definitionen av den som får behandlingen inte blir snävare till följd av att begreppet äktenskap ändras. Diskrimineringsombudsmannen anser att den föreslagna ändringen är motiverad.

2.3.3 Faderskap och vem som är vårdnadshavare

Enligt regeringens proposition grundar sig bestämmelsen om konstaterande av faderskap på grundval av äktenskap i 2 § i faderskapslagen på tanken om att ett barn fötts till följd av samlag mellan en kvinna och en man som ingått äktenskap med varandra. Diskrimineringsombudsmannen anser att denna tolkning är fel. Maken till en kvinna som ska föda anses vara far till barnet som föds oavsett barnets biologiska ursprung, bortsett från vissa sällsynta undantagsfall. Fastställande av faderskapet på grundval av äktenskap är inte bundet till ett samlag eller det biologiska faderskapet.

Diskrimineringsombudsmannen fäster uppmärksamhet vid att barn som föds för ett par som lever i ett äktenskap efter ändringen av äktenskapslagen

sinsemellan har olika ställning beroende på deras föräldrars könstillhörighet. Barn som föds för samkönade makar har vid födseln endast en juridisk förälder, medan barn som har föräldrar av olika kön har två. Barnen försätts då i onödan i olika ställning sinsemellan.

Diskrimineringsombudsmannen anser att det bör stiftas en lag enligt vilken två juridiska föräldrar skulle fastställas på basis av äktenskap för ett barn som föds i ett äktenskap mellan två kvinnor. Detta kunde ske genom ett anmälningsförfarande före eller efter barnets födsel på samma sätt som i fråga om sambon av olika kön enligt 16 och 18 § i faderskapslagen som trädde i kraft 1.1.2016. Då skulle också situationen i de familjer beaktas där ett barn de facto har mer än två föräldrar. Denna lag kunde kallas moderskapslagen eller också kunde man stifta en gemensam föräldralag i vilken också den nuvarande faderskapslagen skulle inkluderas. Vid justitieministeriet har ett täckande arbetsgruppsförslag om moderskapslagen beretts 2014.

2.3.5 Nordiska äktenskapskonventionen

Enligt regeringens proposition tillämpas inte den nordiska äktenskapskonventionen på registrerat partnerskap eller äktenskap mellan personer av samma kön, men frågan hur den nordiska äktenskapskonventionen lämpar sig för äktenskap mellan personer av samma kön kan också tas till omprövning mellan de nordiska länderna.

Diskrimineringsombudsmannen understöder att frågan hur den nordiska äktenskapskonventionen lämpar sig för äktenskap mellan personer av samma kön tas till omprövning. I detta ärende kunde Finland ta initiativ. Det är inte motiverat att par med samma och olika könstillhörighet behandlas på olika sätt mellan de nordiska länderna i en situation där alla de nordiska länderna, Finland som sista, övergår till en era med en jämställd äktenskapslag.

Observationer om terminologin

I regeringens proposition används termen sexuell inriktning (åtminstone i stycke 2.1 Målsättningar). Denna term har under de senaste åren ändrats som föråldrad i många lagar där den förekommit. Diskrimineringsombudsmannen rekommenderar att man i all lagberedning och lagstiftning som är relevant med tanke på denna fråga konsekvent använder den tidsenliga term som används i bland annat diskrimineringslagen, nämligen sexuell läggning.

Diskrimineringsombudsmannen anser att namnet på den så kallade translagen borde uppdateras. Lagens nuvarande namn är i fråga om terminologin föråldrad och vilseledande. En arbetsgrupp vid social- och hälsovårdsministeriet har i sin slutrapport våren 2015 föreslagit en ändring av namnet till det modernare lag om fastställande av kön. Detta vore ett bra namn för lagen.

Slutligen

Även efter att ändringarna i äktenskapslagen och lagar som har samband med denna trätt i kraft behandlas olika familjeformer delvis på olika sätt i lagstiftningen utan någon sådan orsak som är godtagbar med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna samt människorättigheterna och som förutsätts i lagstiftningen.

Diskrimineringsombudsmannen anser det vara viktigt att bristerna i den jämlika behandlingen av olika familjeformer bedöms i lagstiftningen. Utifrån bedömningen skulle man fatta beslut om åtgärder för att olika familjeformer och barn som föds i alla typer av familjer de facto ska få en jämlik ställning sinsemellan inför lagen.

Diskrimineringsombudsmannen

Kirsi Pimiä

Överinspektör

Aija Salo